

MASARYKOVA UNIVERZITA

Fakulta sociálních studií

Sociální deviace

Drogová závislost u mladistvých žijících v Praze optikou diferencované asociace

C

NEDOSTATEČNĚ VYMEZENÁ SKUPINA DROGOVĚ ZÁVISLÝCH PODLE TYPU OSOB A TYPU ZNEUŽÍVANÉ LÁTKY (MARIHUANA VS TVRDÉ DROGY), U PREZENTACE TEORIE NEPRACUJETE S PRIMÁRNÍ LITERATUROU

Obsah

Úvod	3
Cílová skupina.....	3
Teorie diferencované asociace.....	4
Indikátory testující platnost teorii diferencované asociace	5
Vliv okolí: Rodina	5
Vliv okolí: sourozenec a přátelé/ party	6
Zhodnocení teorie diferencované asociace	8
Závěr.....	9

Úvod

Jako téma mé seminární práce jsem zvolila drogovou závislost u mladých lidí žijících v Praze PROČ? optikou diferencované asociace PROČ POMOCÍ TÉTO TEORIE A NE JINÉ?. Cílem práce je zjistit, do jaké míry je tato teorie schopna vysvětlit tento druh deviantního chování a také to, jaké má tato teorie nedostatky, případně jakou jinou teorií bychom na tento problém mohli pohlížet.

V první kapitole popíšu cílovou skupinu, na kterou jsem ve své práci zaměřila. Ve druhé kapitole vysvětlím, co je teorie diferenciální asociace. Ve třetí kapitole se zaměřím na indikátory teorie a na závěr zhodnotím teorii diferencované asociace a pokusím se navrhnout jinou teorii, skrze kterou bychom mohli na problematiku užívání drog nahlížet.

Cílová skupina JAKÁ KONKRÉTNĚ?

K napsání své seminární práce jsem zvolila jako cílovou skupinu mládež žijící v Praze. Drtivá většina drogově závislých se totiž do prvního kontaktu s drogou dostane do 20 let věku.

Výzkumné studie dokazují, že děti začínají s experimentováním a objevováním účinků drog JAKÝCH KONKRÉTNĚ? JINÍ JSOU UŽIVATELÉ INDIVIDUÁLNÍ, SKUPINOVÍ, NA DISKOTÉKÁCH, JDE ČASTO O OSOBY S JINÝMI MOTIVY A TÍM I VYSVĚTLITELNÍ JINOU TEORIÍ!!! již kolem dvanáctého až třináctého roku života. V tomto období se jeví drogy jako něco nového, nepoznaného a také zábavného. (Hajný 2001, s.11)

K prvnímu kontaktu s marihuanou, tedy lehčí drogou, přichází mládež většinou kolem patnáctého roku jejich života. Zkušenosti s LSD pak přichází nejčastěji od patnácti do sedmnácti let. Jednou z nejpopulárnější drog je pervitin a první zkušenost z touto drogou přichází průměrně v šestnácti letech.(www.akluby.cz)

Mládež žijící v hlavním městě jsem zvolila, protože se domnívám, že ve velkých městech je riziko užívání drog větší, než v malých městech a vesnicích. Města jsou více anonymní a rodiče například nemusejí mít přehled, s kým a kde jejich dítě tráví volný čas. Na vesnicích a malých městech, kde se většinou lidé dobře znají, mají rodiče větší šanci podchytit situaci včas a začít vše řešit mnohem dříve. Dalším důvodem je, že z celkového počtu 41 000 uživatelů drog jich 14 000 žije právě v Praze. (<http://www.drogy.net/zpravy-a-statistiky/> NENÍ CITOVÁNO DLE ČST, PLATÍ I O VŠECH OSTATNÍCH INTERNEOVÝCH ZDROJÍCH!!!)

VELICE POVRCHNÍ CHARAKTERISTIKY, NEZACÍLENÉ!!!

Teorie diferencované asociace

Diferencovaná asociace spadá pod tzv. Chicagskou školu a nejvýznamnějším představitelem tohoto směru je Edwin Sutherland, který se zabýval možnými sociálními příčinami, které mohou způsobovat porušování sociálních norem. Sutherland se zabýval tím, jak se lidé z různých sociálních prostředí participují na různé míře kriminality. Ve svých analýzách vycházel především z předpokladu velkého významu intimních skupin, ve kterých probíhají interakce a zároveň určité ovlivňování. (Munková 2013, s.28)

Každý člověk se v rámci malých skupin (rodina, vrstevníci) setkává s určitými interpretacemi zákonů, které pak přijímá za své. Dle Sutherlanda je tedy deviantní chování sociálně přenášeno a to prostřednictvím procesu sociálního učení. Přejímání vzorů zdě má svou kulturní a behaviorální složku. (Munková 2013, s.29)

Dle teorie diferencované asociace můžeme spatřovat příčinu deviantního chování především ve špatném vlivu našeho okolí. V případě drogové mládeže můžeme příčiny spatřovat především ve špatném vlivu ze strany rodičů, přátel a také vlivu sourozenců. (Barnadová 2009, s. 21)

V přenesení této teorie na drogové uživatele můžeme jako behaviorální složku považovat učení se užívání drog, jejich aplikaci atd. Kulturní složka pak odráží

přejímání motivů k užívání drog, způsobů ospravedlňování svého chování a také postojů. (Munková 2013, s.29)

V procesu diferencované asociace hrají roli také další okolnosti, mezi které patří například frekvence či trvání těchto procesů v čase, období života ve kterém k působení dochází, přičemž největší vliv má učení těmto vzorům chování v raném dětství.

Významnou okolností je také prestiž a postavení nositelů chování a také individuálně emocionální vazby k této osobě. (Munková 2013, s.29) Je tedy zřejmé, že pokud rodina nefunguje běžným způsobem, dochází v ní k užívání alkoholu, drog a jinému nestandardnímu chování v rodině, je velká pravděpodobnost, že dítě převezme tento vzor a samo se bude ubírat špatnou cestou.

MĚLA JSTE VYUŽÍT PRIMÁRNÍ LITEARTURY!!!

Indikátory testující platnost teorii diferencované asociace

Vliv okolí: Rodina

Jedním z indikátorů užívání drog je dle teorie diferencované asociace vyrůstání v rodině, kde jsou určité závislosti běžné. Dítě prostřednictvím sociálního učení přebírá tyto vzory, které mu v pozdějším věku nepřípadnou nijak zvláštní a nežádoucí.

U dětí, které vyrůstají s rodičem užívajícím drogy je velmi vysoká pravděpodobnost zanedbání, zneužívání a jiného špatného zacházení. Je zde také statisticky vysoká pravděpodobnost neúspěchu v dospělém životě.(Barnardová 2009, s.17)

Dle Kellehera (In Barnardová 2009, s. 17) je ve Spojených státech až třikrát větší pravděpodobnost, že budou děti uživatelů drog vystaveny fyzickému týrání a čtyřikrát větší pravděpodobnost že budou zanedbávány. To se může projevit v dozoru a péči, oblékání a také výživě.(Barnardová 2009, s. 17) Drogy však negativně ovlivňují také vytváření pevných emocionálních vazeb. Jejich tvorba však může být v důsledku užívání drog velmi narušena. Connel-Carrick (In:Baradová 2009, s.19) upozorňuje na

to, že se fyzické zanedbávání vyskytuje izolovaně jen sporadicky a většinou jde ruku v ruce společně s dalšími formami špatného zacházení do které zapadá také citové týrání.(Barnadová 2009, s.19)

Citové zanedbání se dá mnohem hůře měřit, než například špinavé ošacení či nevhodné podmínky bydlení.

Pro zdravý vývoj dítěte jsou nesmírně důležité emoční vazby aspoň k jednomu z rodičů. Tato náklonost může být užíváním návykových látek výrazně narušena a výrazně negativně ovlivňuje i další vývoj dítěte.

Vědecky ověřená fakta (Nurco 1999) dokládají trend, který ukazuje existenci vysoké pravděpodobnosti, že se děti uživatelů drog vydají stejnou cestou. Do jisté míry je u těchto dětí pravděpodobnější, že se budou kamarádit s lidmi se sklony k deviantní činnosti, budou mít přístup k drogám a podílet se na trestné činnosti(Barnadová2009, s. 24)

Dítě, které vyrůstá v rodině uživatelů drog, může být svědkem samotného užívání drog. Toto chování mu připadne přirozené, protože v něm vyrůstá a chování přebírá od svých rodičů, ke kterým má určitou vazbu.

Vliv okolí: sourozenec a přátelé/ party

Dalším indikátorem může být starší sourozenec užívající drogy. Starší sourozenec velmi často bývá vnímán jako zkušený, který je pro mladší sourozence autoritou a do určité míry může být i vzorem. Zde pak může být velký prostor pro sdílení stejného “zájmu“. Podobným případem jsou kamarádi či party. Mladí lidé často hledají vzor, který se snaží napodobit. V teorii diferencované asociace tedy můžeme jako další indikátor určit vliv přátel či party. Přesněji tedy vliv party či přátel, kteří drogy užívají.

Sourozencům uživatelů drog nehrozí tolik negativních následků především v oblasti vývojového hlediska či sociálního vyloučení. Je zde však velké riziko rozvoje problémů s drogami. (Barnadová 2009,s. 22)

Dle studie DORIS (Drug Outcomes Research in Scotland), která sleduje vývoj léčby závislostí vyplývá, že uživatelé drog, kteří mají sourozence, měli v 31% případů sourozence, který drogy také užíval. (Barnadová 2009, s. 22)

Dle výzkumu Brooka a kol. (1989) je u uživatelů drog vyšší míra vlivu vrstevníků a starších sourozenců, než ze strany rodičů, kteří drogy užívají.

Podle teorie diferencované asociace dochází k legitimizaci deviantního chování pod tlakem vlivných kamarádů. Stejně tak mohou starší sourozenci legitimizovat deviantní chování u mladších sourozenců, buď poskytnutím příkladu, hecováním či soutěživostí. (Barnadová 2009, s. 22)

Vliv názoru vrstevníků (stejně starých dospívajících) stejně jako snaha se jim vyrovnat, překonat nebo je určitým způsobem zaujmout hraje velkou roli v tom, zda mladiství začne drogy užívat. Právě v období dospívání je vliv kamarádů, přátel, známých a vrstevníků obrovský. Pro dítě není snadné odolat tlaku skupiny a zachovat si svou vlastní identitu. Zejména v období dospívání chce být každý oblíbený a tak lze lehce podlehnout vlivu ostatních vrstevníků. (Hajný 2001, s. 56)

Není důležité popsat jen spouštěče, ale i to, co, zvyšuje odolnost dítěte.

Pravidla, zvyky a tradice jsou událostmi, které udržují v chodu dohodnuté a osvědčené způsoby chování. Jedinec má jasnou představu, co o nich může očekávat a poskytují tak klid a jistotu. Dospívající má možnost v těchto tradicích hledat sebe samotného. Není však řečeno že pravidla a přísný režim v rodině je receptem proti užívání drog. Je potřeba najít určitou rovnováhu mezi anarchií a pravidly svázanou rodinou. (Hajný 2001, s. 67)

Dalším důležitým prvkem ve vývoji mladého jedince je dostatečné bezpečí – místo, kde cítíme pochopení, kde se cítíme dobře. Vhodným nástrojem je také vytváření dohod mezi rodiči a dětmi a určení si důsledků v případě neplnění těchto dohod. Dohoda by měla být realistická, průběžně hodnocená a měli by s ní souhlasit obě strany. (Hajný 2001, s. 67)

Pro dítě je také velice důležité chválení, jako zdroj budoucí sebedůvěry a sebevědomí.

Zhodnocení teorie diferencované asociace

Teorie diferencované asociace byla často kritizována z důvodu, že nedokáže vysvětlit, proč nemusí být chování dvou individuálních bytostí vystavené stejnému procesu sociálního učení nutně totožné. Zůstává zde prostor pro individuální osobnostní rysy, které mohou odrážet schopnost jedince odolávat vlivům okolí. (Munková 2013, 30)

Nicméně Sutherlandovo upozornění na vztah mezi vlivem skupiny a individuálním chováním jednotlivce se trvale jeví jako nesporné, především v problematice užívání drog. (Munková 2013, 30)

Nedostatek této teorie vidím v opomíjení přirozené vlastnosti mladého člověka a to zvědavosti. Mladý experimentující člověk ani nemusí být pod tlakem skupiny, jen je přirozeně zvědavý. Tento experiment bývá nebezpečný, když přivodí velmi příjemné pocity, které člověk dosud nezažil. Stejným příkladem může být i těžká či nepříjemná životní situace. V té chvíli droga může pomoci od bolesti, kterou člověk cítí a cesta k závislosti je tak mnohem snadnější. V těchto situacích tedy není přítomno sociální učení, které by vedlo k užívání drog. Teorie také opomíjí např. absenci lásky v dětství, kdy si potom jedinec v dospívání určitým způsobem tento nedostatek kompenzuje užíváním drog, které mu přinášejí příjemné pocity, které mohl v dětství postrádat a chybí mu.

Teorie také může vrhat špatné světlo na rodiny, kde mladiství do kontaktu s drogou přišel. Rizikovými rodinami totiž nejsou jen rodiny, kde se užívají drogy. Velké nebezpečí také hrozí i v dobře ekonomicky zabezpečených rodinách, kde se však rodiče, či jeden z rodičů věnují především kariéře, vyděláváním peněz. (Evropské monitorovací centrum pro drogy a drogovou závislost 2008, s. 21)

Je proto důležité dbát na budování pevných vazeb mezi rodiči a jejich dětmi, které zahrnují lásku, pozornost a také dohled rodičů.

Závěr

Užívání drog nemá jednu jedinou příčinu, která by toto užívání způsobovala. Existuje velké množství příčin, mezi které patří například experimentování, které je do jisté míry v období dospívání přirozené. Dítě zkouší to, co je zakázané.

Rizika experimentování jsou však značná. Dítě nemusí znát účinky a množství drogy a snadno může dojít k předávkování. (Hajný 2001, s. 12) Teorie diferenciální asociace se však zabývá pouze tlaky prostředí a jeho vlivu, opomíjí však již zmíněnou touhu po experimentování a poznání něčeho nového, či řešení určitých životních situací, kterou může být například rozchod. Droga v tomto případě může působit jako něco, co nám pomůže zapomenout na trápení a přináší nám nové pocity.

Na problematiku užívání drog se můžeme dívat také skrze teorii napětí. Tato teorie pracuje se skutečností, že deviantní chování je způsobeno sociálním tlakem, který je na jedince vyvíjen ze strany společnosti a se kterým se musí určitým způsobem vypořádat. Delikvence je zde pak vnímána ne jako problém, ale jako způsob řešení problému. (Munková 2004 s.48)

Na delikventní skupiny je nahlíženo jako na delikventní subkultury, které jsou výsledkem kolektivního řešení problému. Deviace se rozvíjí v rámci interakcí ve

skupině aktérů, kteří čelí podobným problémům, které mohou vyplývat z jejich postavení ve společnosti. (Munková 2004 s.48)

V případě uživatelů drog můžeme jako zdroj jejich delikventního chování označit nepříznivé životní události, které se rozhodli řešit prostřednictvím užíváním drog, díky kterým se od problémů snaží utéci. Zde můžeme zahrnout již zmíněný nedostatek lásky v dětství, kterou se delikvent určitým způsobem snaží najít či si tento deficit vykompenzovat jiným způsobem, kterým mohou být právě drogy, které mu dávají dosud nepoznané a příjemné pocity či stavy. Delikvent se také může tímto způsobem začít vyrovnávat s určitými událostmi, které zasáhly do jeho života – např. smrt blízké osoby, rozchod s milovanou osobou, či jiné neúspěchy v osobním životě. Delikventní chování může jít také ruku v ruce s jinou delikvencí jako je například bezdomovectví. (Nepustil 2012, s. 12)

Teorie napětí nám tak pokrývá to, co teorie diferenciální asociace opomíjí. Sama má však mnoho nedostatků. K vysvětlení užívání drog je nejuvhodnější kombinace několika přístupů, protože každý poukazuje na problém z jiného úhlu pohledu a hledá zdroje a příčiny někde jinde. Vzhledem k tomu, že žádná teorie není nikdy stoprocentní, je přínosné čerpat z více teorií a přístupů, abychom mohli námi řešený problém vidět jasněji.

Zdroje:

1. MUNKOVÁ, Gabriela. *Sociální deviace: přehled sociologických teorií*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2013, 168 s. ISBN 978-80-7380-398-8.
2. BARNARD, Marina. *Drogová závislost a rodina*. Vyd. 1. Praha: Triton, 2011, 202 s. ISBN 978-80-7387-386-8.
3. *Drogy a ohrožené skupiny mladých lidí: [monografie]*. 1. vyd. v českém jazyce. Editor Lenka Šťastná, Matúš Šucha. Praha: Centrum adiktologie, Psychiatrická klinika, 1. lékařská fakulta, Univerzita Karlova v Praze, 2010, 48 s. ISBN 978-80-254-6807-4.
4. HAJNÝ, Martin. *O rodičích, dětech a drogách*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2001, 133 s. [11] s. barev. obr. příl. Pro rodiče. ISBN 80-247-0135-9.
5. NEPUSTIL, Pavel. *Užívání drog ve skupinách s obtížným přístupem k drogovým službám: situace v ČR : analýza informačních zdrojů*. 1. vyd. Praha: Úřad vlády České republiky, c2012, 84 s. Monografie (Úřad vlády České republiky). ISBN 978-80-7440-072-8.
6. MUNKOVÁ, Gabriela. *Sociální deviace*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 2001, 134 s. ISBN 80-246-0279-2.
7. AKLUBY. *Statistika Mládež a drogy 2013* [online]. 2013 [cit. 2015-05-02]. Dostupné z: <http://www.akluby.cz/Files/DrogyAMladez-Vyzkum12.pdf>
8. *Výroční zpráva NMS* [online]. 2012 [cit. 2015-05-02]. Dostupné z: <http://www.drogy.net/zpravy-a-statistiky/>